

O'SMIRLARDA OILAVIY NIZOLI VAZIYATLARNI OLDINI OLISH MASALALARI

Inomiddinova Odinaxon Obabakirovna

Andijon Abu Ali ibn Sino nomidagi

Jamoat salomatligi texnikumi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smirlarning ma'naviyatiga, dunyoqarashiga juda katta salbiy ta'sir o'tkazuvchi oilaviy nizolar, ularni oldini olish masalalari haqida ba'zi ma'lumotlar keltirilgan. Bunday nizoli vaziyatlar oila, bolalar xulqi shakllanishiga ta'sir o'tkazishi, o'smirlarning psixologik xususiyatlariga ta'siri ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: shaxs, o'smir, bolalik, temperament va xarakter, huquqbuzarlik, nizoli vaziyatlar, jinoyatchilik, maktab ta'limi, psixologik ta'sir.

Аннотация: В данной статье представлена некоторая информация о семейных конфликтах, вопросах их профилактики, оказывающих огромное негативное влияние на духовность, мировоззрение подростков. Освещается также влияние таких конфликтных ситуаций на формирование поведения семьи, детей, влияние на психологические особенности подростков.

Ключевые слова: личность, подросток, детство, темперамент и характер, преступность, конфликтные ситуации, преступность, школьное образование, психологическое воздействие.

Annotation: this article presents some information about family conflicts, issues of their Prevention, which have a very large negative impact on the spirituality, worldview of adolescents. The influence of such conflict situations on the formation of Family, Children's behavior, on the psychological characteristics of adolescents is also highlighted.

Keywords: personality, teenager, childhood, temperament and character, offense, conflict situations, crime, school education, psychological impact.

Bilamizki, yoshlar – millat tayanchi, yurt kelajagi. Hozirda mamlakatimizda yuritilayotgan siyosatlar, chiqarilayotgan ko'plab qaror va farmonlar yoshlarga taalluqlidir. Jumladan Muhtaram Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev: "...har qanday jamiyat taraqqiyotida uning kelajagini ta'minlaydigan yosh avlodning sog'lom va barkamol bo'lib voyaga yetishi hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu sababli biz islohotlarimiz ko'lami va samarasini yanada oshirishda har tomonlama yetuk, zamonaviy bilim va hunarlarni puxta egallagan, azm-u shijoatli, tashabbuskor yoshlarimizga

tayanamiz...¹”- deb yoshlarga yuksak ishonch bildirib turgan bir paytda oilada o‘smirlarga nisbatan ishonchning yo‘qligi, oilaviy nizolar, tushunmovchiliklar ham uchrab turibdi. Bunga har bir shaxs: ota-ona, qo‘ni-qo‘shni, mahalla, pedagog, psixologlar mas’uldir.

“...Dunyo tajribasi shuni ko‘rsatadiki, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib voyaga yetkazish uchun sarflangan sarmoya jamiyatga o‘n, yuz barobar ko‘p foyda keltiradi...² ”Insoniyat o‘zining ko‘p ming yillik tarixi davomida katta ijtimoiy taraqqiyot yo‘lini bosib o‘tgan. Har bir davrda u yoki bu mamlakatda ayrim shaxslar tomonidan shunday ijtimoiy psixologik ahamiyatga ega bo‘lgan fikr, g‘oya, nazariya, konsepsiyalar ilgari surilgan va amalga oshirilganki, shular tufayli davlat va xalqlar ravnaq topgan, ba’zida tushkunlikka uchragan. Ana shu ijtimoiy psixologik ta’sir etuvchi g‘oyalarni har tomonlama chuqur o‘rganish, tahlil etish, ular orasidan umumbashariy ahamiyatlilarini ajratib olib hozirgi davrga tatbiq etish nihoyatda ham amaliy, ham nazariy muammolardan biridir, chunki ularda ko‘p yillik tajriba mujassamlashgan.

O‘smirlik davri jadal va tekis bormagan jismoniy rivojlanish, jinsiy yetilish, shaxsiyatning o‘zida, atrof-muhitni o‘rab turgan kishilar bilan o‘zaro munosabatda jiddiy o‘zgarishlar bo‘ladigan davrdir. O‘smirning oilada olgan tarbiyasi keyin bir umrga saqlanib qoladi. Oilaning tarbiya instituti sifatida muhimligi shundaki, o‘smir unda hayotining ko‘p qismini o‘tkazadi va shaxsga ta’sir etuvchi muddati bo‘yicha birorta ham tarbiya institutlari oilaga teng kela olmaydi.

O‘smirlik chog‘ida yuz beradigan fikrlash jarayonlarining murakkablashuvi, mavhumlashtirish, yaxlit holga keltirish va darajalash qobiliyatlarining shakllanishi, atrofdagi voqelikni tanqidiy anglash, ijtimoiy talablari, kechagi bolaning o‘zining yangi ijtimoiy rolini qabul qilishi bilan o‘zaro ta’sir etib, uning ma’naviy-axloqiy rivojlanishini rag‘batlantiradi.

O‘zbeklarning aksariyati o‘zining shaxsiy faravonligi to‘g‘risida emas, balki oilasining, qarindosh urug‘lari va yaqin odamlarining, qo‘shnilarining omon-esonligi to‘g‘risida g‘amxo‘rlik qilishni birinchi o‘ringa qo‘yadi. Bu esa oliy darajada ma’naviy qadriyat, inson qalbining gavharidir³.

Xalqimiz, o‘smirlik davri qiyin o‘tish davri deb bekorga aytilmaydi. Ana shu o‘smirlik yoshida turli huquqbuzarliklar vujudga keladi. Bu davrda har bir shaxs bolalikdan o‘smirlikka qadam qo‘yadi, kuchli jismoniy hamda atrofdagilar bilan o‘zaro munosabatda jiddiy o‘zgarishlar ro‘y beradi. Bunday qaltis davrni muvaffaqiyatli o‘tishi faqat shaxsning o‘ziga emas, balki uning ota-onasiga, atrofdagi katta yoshdagilarga ham bog‘liqdir.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020 yil 29 dekabr 5 bet

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020 yil 29 dekabr 5-6 bet

³ I.A.Karimov. O‘zbekiston buyuk kelajak sari. – T.: “O‘zbekiston” nashriyoti, 1998, 21-bet.

Shaxsning shakllanishida o'smirlik yoshi, o'zining ijtimoiy va biologik rivojlanishida murakkab davr hisoblanadi. Ulkan hayot yo'lining mana shu muhim bir qismida, katta yoshdagi o'smir o'z oldiga kim bo'lish, nima, qanday va nima uchun erishish kabi masalalarni hal etishga to'g'ri keladi. Masalalarni qanday qo'yishni va jamiyat bilan uyg'unligi shaxsning kelajakdagi keng istiqboliga bog'langan holda, uning faolligi, barqarorligi, ma'naviy pokligi, maqsadga yo'nalganligi, betakrorligi, ijtimoiy va psixologik jihatdan mazmundorligi jamiyat uchun ham qimmatlidir. O'smirlik davrining qiyin davr bo'lishi ko'p jihatdan o'smir ruhiyatidagi o'zgarishlarni hisobga olmagan holda nizoli vaziyatlarni yuzaga keltirish sababli namoyon bo'lishi mumkin. Shu sababli o'smirlik yosh davrida mavjud nizoli vaziyatlarni tahlil qilish, o'smirlik inqirozlarining yengil bartaraf etilishiga va pedagogik jarayonni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Bu davrda nizoli vaziyatlarning xilma-xil ko'rinishlari mavjud bo'ladi. Jumladan, o'smirning o'z tengdoshlari orasida qulay mavqega erisha olmasligi, o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlarning maqsadga muvofiq emasligi, oilaviy munosabatlardagi tushunmovchiliklar va hokazo.

Prezidentimizning hozirda amalga oshirayotgan siyosatlaridan kelib chiqsak, o'smirlar ta'lim-tarbiyasini tubdan isloh qilishimizga ishonmoqda, farzandlarimizni dunyo tan olishini xohlamoqda, bunda esa ularning bosayotgan qadamidan boxabar bo'luvchi va turli vaziyatlarga tushganda yo'l topib chiqib ketuvchi aqlli o'smirni tarbiyalashimiz lozim.

O'smirlarning bilish jarayonlari psixologik xususiyatlari ham rivojlangan bo'lib, ular ruhiy holatida buzilishlar uchraydi. Do'stlar o'rtasidagi arziyas kelishmovchilik, ota-ona va farzand o'rtasidagi tushunmovchilik, o'qituvchi-o'quvchi munosabatlaridagi muammoli vaziyatlar nizolarning kelib chiqishiga va ularni yoki to'g'ri hal etilishi yoki chuqurlashib ildiz olib ketishiga sabab bo'lishi mumkin. Maktab, ota-ona, mahalla hamkorligi mustahkam bo'lsa, bunday nizoli vaziyatlarning kelib chiqishi kamayadi va uning yechimini topish oson kechadi.

Bir so'z bilan aytganda, o'smirlarga oilaviy nizolarning ta'siri, nizolarning kelib chiqishi va ularni bartaraf etish, avvalo, ota-ona, maktab, mahalla hamkorligiga bog'liq. Hamkorlik yaxshi yo'lga qo'yilsa, mahallalarda huquqiy tadbirlar, uchrashuvlar, suhbatlar ko'proq tashkil etilsa, yoshlarning ma'naviy ongi, tarbiyasi yuksaladi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020-yil 29-dekabr.
2. I.A.Karimov. O'zbekiston buyuk kelajak sari. – T.: “O'zbekiston” nashriyoti, 1998.
3. Axmedova M.T. Pedagogik konfliktologiya. - T.:TDPU, 2014-yil.
4. Karimova V.M., Akramova F.A. “Psixologiya”. 1-qism. Ma'ruzalar matni. – T.: TDIU, 2005.